

ÚJ TANTERVEINKRŐL

H. TÓTH ISTVÁN
Kiskunhalas

Adalék a verstani ismeretek tanításához

Az 1987-ben közreadott — helyreigazított, helyesbített, javított — általános iskolai irodalomtanterv az alábbi verstani ismereteket közli: *rím, ritmus, hangsúlyos verselés, időmértékes verselés, gondolatritmus, szabadvers*. Megtanításukhoz az úgynevezett alaptanterv (1978) nyújt eligazítást. Az előző mondatban kiemeléssel felsorolt fogalmakat a 8. osztály végére kell elsajátíttatnunk a tanulókkal.

Jelen dolgozatomban arra (is) vállalkoztam, hogy bemutatom az 5—8. osztályok irodalmi tanulmányaihoz írt olvasókönyvek, illetőleg tankönyvek és tantervek verstani fogalmait. Az alábbi táblázat a tanterv és a tankönyvek szerzői szövegeiből általam kigyűjtött, a *verstan körébe tartozó* elméleti ismereteket összegezi.

Évfolyam	Elméleti fogalom	%
5.	17	14,4
6.	30	25,4
7.	41	34,8
8.	30	25,4
Összesen	118	100,0

A továbbiakban az általános iskola felső tagozatán előforduló, a *tantervi* és a *tankönyvi* gyűjtésből való verstani szókészletet ismertetem, természetesen évfolyamonként, és a könnyebb áttekinthetőség végett: betűrendben.

Elméleti fogalom	O s z t á l y o k			
	5.	6.	7.	8.
RÍM	alliteráció (betűrím), összecsendülő szavak, rím	alliteráló szavak zenei hatása, belső rímek, rímelhelyezés, rímelő szavak, sorvégek összecsengése, 12 szótagos, 4-es rímű strófák	rímelés, rímképlet: a, b, b, a a, a, b, b, stb. tisztá rím, zenei jelenség: rím	asszonánc, önrím, rímelő verssor, rímfajta, rímképlet: csopótrím: aaaa félrím: xaxa páros rím: aabb ölelkező rím: abba rímpárok

Elméleti fogalom	Osztályok			
	5.	6.	7.	8.
RITMUS	gondolat- ritmus, ritmikus, szabályos lük- tetés, szünet, zenei hatás zeneiség (a vers zenei- sége)	kettős ritmus; ritmikus ismétlés, képlet, ritmusegység	a szabadvers rit- musa; időmérté- kes ritmus, kötött versritmus, mondathang- lejtéses ritmus; szólamnyomaté- kos ritmus, szótagmérő ritmus, szótagok lükttetése, versdallam, versritmus (-fajták)	ritmizálás ritmusegység; verszene
HANGSÚLYOS VERSELÉS	hangsúlyos és hangsúlyta- lan szótagok szabályos váltakozása; nyomatak	dallam, dallamcsúcs harmadoló 12-es, sordallam, sorpárváltozatok; sorpárváltozat- variáció; sorváltakozás; ütem, ütem- hangsúlyok; ütemhangsúlyos verselési forma; ütemhatár; verselés	dallamcsúcsok elhelyezkedése, száma, dallamvezetés, dallamvonal, hangsúly (fő-, mellék-); jellemző szótagszám; két- üteműség; szótagszám; szótagszámválto- zás, ütemezés; ütemhangsúlyos mérték, vers; ütempár; ütemvég	
IDŐMÉRTÉ- KES VERSELÉS			anapestus, időbeli mérték, időmértékes ritmus vers, verselés; versláb; vers- mérték	disztichon, hexameter: daktilus, spondeus, trocheus stb., időmérték; nyugat-európai verselés; pentameter; rímes- időmértékes vers, verselés versláb: anapestus daktilus jambus pyrrichius spondeus trocheus
SZABADVERS			a szabadvers ritmusa, szabadvers, szólamhatár, szólamnyoma- tékos ritmus	

Elméleti fogalom	Osztályok			
	5.	6.	7.	8.
VERS	refrén, vers, verssor	a vers egésze, jelentése, ritmusa, tárgya, zenéje; sorhosszúság, verskép, versszak	áthajlás	áthajló sorok verselési mód verskezdő refrén
ÖSSZESEN (118 fogalom)	17	30	41	30

A pedagógiai gyakorlat megköveteli, hogy a *problémamegoldó gondolkodás* tevékenységeivel tisztában legyünk, azokat hibátlanul alkalmazzuk. Álljanak itt a dr. Domján Károly tanulmányából ismert tevékenységek:

1. feladatadás: problémafelvétel,
2. kisegítő feladat adása,
3. közvetlen rávezetés,
4. hibaelemzés.

Mindezek alkalmazása akkor lesz zavarmentes, ha a *megértés tevékenységei* jól működnek, vagyis

1. a fogalomalkotás,
2. a felismerés,
3. az összefüggések feltárása

rendben, az életkori fejlettségnek megfelelően történik.

A *gondolkodásról* írja dr. Domján Károly, hogy az „az ember megismerő tevékenységének legmagasabb foka”, s feltételezi az aktív értelmi tevékenységen alapuló megértést és feladatmegoldást.

Ugyanígy kell ismernünk, sőt alkalmaznunk nevelő-, oktató- és képzőmunkánkban a gondolkodás makro- és mikrostruktúráit. Az utóbbiakról, vagyis a gondolkodás mikrostruktúráiról Lénárd Ferencsel együtt vallom, hogy egymásra épülnek, művelet-sorokat alkotnak. Amikor a tanítási-tanulási folyamatokat szervezzük, feladat-soro(zato)kat alkotunk, szem előtt kell tartanunk a gondolkodás ezen alkotóelemeit, az *analízist, szintézist, elvonást (absztrahálást), összehasonlítást, összefüggések felfogását, kiegészítést, általánosítást, konkretizálást, rendezést*.

Dolgozatomban nemcsak a 10—14 évesek verstani szakszókészletét szándékoztam bemutatni, hanem — az előző gondolatokból kiindulva — a meghatározó ismeretek tanításához kívánok hozzászólni a továbbiakban. (A meghatározó, az elsajátítandó verstani ismereteket tantervünk rögzíti.)

Az itt következő témakörök az 5. és a 7. osztályosok részére írt munkáltatófüzetimből valók.

A RÍMEK, RÍMFÉLESEGEK

A *rim* a sorok, félsorok stb. végén (végrím) vagy kezdetén (előrím) álló hangcsoportok összecsengése. (A rímetket járulékos ritmustényezőknek is szokás nevezni.)

A magyar költészetben leggyakrabban előforduló rímetket (rímféleségeket) a következőképpen csoportosíthatjuk:

a) <i>végrím</i>	b) <i>előrím</i>
párrím	(betűrím, alliteráció)
félrím	
keresztírím	
ölelkező rím	
stb.	

Tudjátok-e?

1. Mi ezek szerepe egy-egy műben?
2. Van-e jelentéstöbbletük?

Gyakorlatok — feladatok

1. Vizsgáljátok meg Kölcsey Ferenc „Himnusz”-ának rímeit!
2. Hasonlítsátok össze Kölcsey Ferenc *Himnusz* és Vörösmarty Mihály *Szózat* című ódájának rímeit!
3. Mi a rímek szerepe Petőfi Sándor *Reszket a bokor, mert...* című versében?
4. Fejlesszék tovább műértelmező készségeket azzal, hogy vizsgáljátok meg a *Dózsa György unokája* című Ady-vers rímeit! Szóljatok ezek versbeli szerepéről!
5. Fejtsék ki a véleményeket Ady Endre *A föl-földobott kő* című költeményrímeinek műbeli szerepéről!
6. Tanulmányozzátok a közösen feldolgozott Ady-versek rímeit! A megfigyeléseket fűzzétek összefüggő beszámolóvá!
7. Juhász Gyula *Tiszai csönd* című költeményének rímei hozzájárulnak a mű zenéjének biztosításához. Hogyan?
8. Kosztolányi Dezső *Kip-kop, köveznek* kezdetű versének zeneiségét a rímek is biztosítják, ezért érdemes ezeket alaposabban szemügyre venni. Keressétek a rímfeleségeket!
9. Tóth Árpád *Körüti bajnal* című versének zenéjét nemcsak a hangutánzó szavak és a versritmus, hanem a rímek is szolgáltatják. Igaz ez?
10. Milyen rímeket, rímképleteket ismertetek meg? Gyűjtsetek példákat is!

- a) „borjú, bárány bégét” _____
- b) aabb _____
- c) félrím _____
- d) _____
- e) _____

A RITMUS

A verses formájú szövegek szavai úgy sorakoznak egymás mellett, hogy egybeolvasva zenei hatást keltenek, mivel ritmikusan lüktetnek.

De mi a ritmus?

Olyan folyamat, amelyben a jelenségek szabályosan ismétlődnek.

1. Miért keltenek bennünk *ritmusélményt* ezek a formák?

A A a a A A a a A A
§ ! § ! § ! § ! § !

2. Tanulmányozzátok a *Tér—forma—szín* című könyveteknek a ritmusról szóló fejezetét (68—72. oldal)! Jegyezzétek le a kulcsszavakat!

Nézzétek meg a 26., 41., 48., 49., 63., 67. számúakat is!

3. Milyen ritmusértékeket ismertetek meg énekóráitokon? Segítséggül lapozzátok fel 5. osztályos énekzene tankönyveteket az 5. oldalon!
4. a) Tapsoljátok el Weöres Sándor közismert versének ritmusát!

Bóbita, Bóbita táncol,
körben az angyalok ülnek,
béka-hadak fuvaláznak,
sáska-hadak hegedülnek.

b) Folytassátok!

c) Megfigyeléseket így összegezhetitek:

A vers szövegében a szótagok ritmikusan rendezettek.

5. Ismerkedjétek meg a versritmus építőelemei közül az alapvető ritmustényezőkkel!

a szótagok száma

Tudjátok-e?

a szótagok hangsúlya

Szabályos ismétlődés esetén ezek verses szöveget alkotnak. Verses formájuk lehet a nem művészi

a szótagok időmértéke

szövegeknek is, pl.: reklámvés, csasztuskák stb.

6. Olvassátok el a következő szépirodalmi alkotást!

Babits Mihály: A dal

(részlet)

Megmondom a titkát, édesem, a dalnak:

önmagát hallgatja, aki dalra hallgat.

Mindenik embernek a lelkében dal van

és a saját lelkét hallja minden dalban.

És akinek szép a lelkében az ének,

az hallja a mások énekét is szépnak.

Gondolkodjatok!

a) Miért nevezzük szépirodalmi alkotásnak ezt a költeményt?

b) Igaz-e, hogy „muzsikálnak” Babits Mihály verssorai?

c) Jelen vannak-e az alapvető ritmustényezők?

7. A szépirodalmi alkotások szövegének a jelentése, gondolatainak az összessége is lehet ritmikus, ha szabályosan ismétlődnek:

Golyómat a tálon, tálomat a vállon,

vállamról karomra guri-gurigálom.

Vállam pereméről karom peremére

kereken gurítom szemek örömére.

(Babits Mihály: Don Guriga monológja — részlet)

A gondolatok ilyen és hasonló ismétlődése is fontos költői kifejezőeszköz, a neve: gondolatritmus.

Fedezzétek fel a gondolatritmust a Kalevala-részletben!

Vének véne Vejnemöjnen,

időtlen idők dalosa,

fm ujjait illegette,

megnyalta húsos hüvelykit.

Kiült az öröm kövére,

édes énekek hegyére,

ezüstös emelkedőre,

arany hajlatú halomra.

(Kalevala: 41. ének, fordította: Szenté Imre — részlet)

8. Figyeljétek meg az alábbi verssorokat, versszakokat!

Febér Ferenc: Kereső

Arany János: Írószobám

Nap a szemem — víz, víz,

(...)

Fű a pillám — víz, víz,

Nem volnék csak ilyen vén!

Ág a karom — víz, víz,

Tillaárom haj!

Föld a lábom — víz, víz,

Írótollam letenném,

Lomb a házam — víz, víz,

Tillaárom haj!

Nyár a kunyhóm — víz, víz,

S beszegődném maholnap

Itt a versem! — Tűz, tűz!

csizmadiainasnak.

Tillaárom haj!

József Attila: Medvetánc

Fürtös, láncos, táncos, nyalka,

aj de szép a kerek talpa!

Hova vánszorogsz vele?

Fordulj a szép lány fele!

Brumma, brumma, brummadza.

Híres, drága bunda rajtam,

hús körömmel magam varrtam.

Nyusztból, nyestből, mókusból,

kutyából meg farkasból.

Brumma, brumma, brummadza.

(...)

Ugye feltűnt, hogy bizonyos kifejezések, sorok szabályosan vissza-visszatérnek? Ezt a jelenséget refrénnek nevezzük.

A refrén olyan szövegrész, amely a vers meghatározott helyein változatlan, vagy kis mértékben megváltoztatott formában következetesen ismétlődik. A refrén ritmikus jellegű, helyét a versszerkezet határozza meg.

Összefoglalás:

1. A ritmus olyan folyamat, amelyben a jelenségek szabályosan ismétlődnek.
2. Ritmuserősséget keltenek a formák, az alakzatok, a dallamok, a színek stb.
3. A vers szövegében alapvető ritmüstényezőket is találunk, ezek: a szótagok száma, hangsúlya, időmértéke.
4. Fontos költői kifejezőeszköz a gondolatrítmus is.
5. A refrén ritmikus jellegű, következetesen ismétlődő szövegrész.

AZ ÜTEMHANGSÚLYOS VERSELÉS

a) A magyar költészetben használt verselési módok egyikét *ütemhangsúlyos verselésnek* nevezzük.

b) Az ütemhangsúlyos verselés jellemzői költészetünkben a következők:

1. *kötött szótagszámú*, mivel a sorokban, illetve a sorokat tagoló sormetszetek között is megszabott számú szótag helyezkedik el;
2. *a szótagok hangsúlyosak és hangsúlytalanok, ezek szabályosan váltakoznak*, így a vers sorai hangsúlyos lüktetésűvé válnak;
3. az ütemhangsúlyos verselés *ütemei* változatos szótagszámúak lehetnek:
  - a *legrövidebb* ütem egy szótagból áll;
  - a *leggyakoribb* a két, három, négy szótagú ütem;
  - akad ezekenél hosszabb szótagszámú ütem is.

c) Mi a sormetszet?

A megszabott számú szótag után szóhatár (egy szó vége és egy másik szó kezdete) következik, szünet áll be. Ezt a szünetet nevezzük sormetszetnek, amely hozzájárul a szöveg ritmikus tagolásához. Jele: két függőleges vonal (||).

d) Gazdagítsátok a példátartat!

Szól a kakas || már,
Majd megvirrad || már.
Érik a szőlő ...

Miért 4/1 osztásúak
e népdalunk sorai?

↑   ↙   ↘   ↙   ↘
hang-   hang-   hang-   hang-
sú-   súly-   sú-   súly-
lyos   talan   lyos   talan
                 s z ó t a g o k

Hogyan épülnek itt, ebben
a népdalban az ütemek?

Mikor hallom az fecskéknek reggel éneklését,

Felindítom ottan a szüvemnek szerelmét.

Igazoljátok, hogy 4/4/6 osztatúak a Balassi-vers sorai!

Összefoglalás:

Tekintsétek át a magyar ütemhangsúlyos verselésről tanultakat!

A kulcsszavak:

- kötött szótagszám;
- sormetszet;
- a hangsúlyos és a hangsúlytalan szótagok } szabályosan váltakoznak;
- alapegysége az ütem, amelynek a szótagszáma változatos.

Gyakorlatok — feladatok:

1. Alkalmaztatók Petőfi Sándor: *A puszta télen* című versének elemzésekor, értelmezésekor az ütemhangsúlyos verselésről tanultakat!
2. Mi a versritmus szerepe Petőfi Sándor: *Reszket a bokor, mert ...* című versében?
3. Fejlesszék tovább műelemző készségeketek azzal, hogy vizsgáljátok meg a *Dózsa György unokája* című Ady-költemény versritmusát!

4. Olvassátok fel Ady Endre: *A grófi szérűn* című művét ütemhangsúlyos ritmusban!
5. Erzékeltesse a *föl-földobott kő* című Ady-mű ütemhangsúlyos voltát!
6. Tanulmányozzátok a közösen feldolgozott Ady-versek verselését! Megfigyeléseiteket fűzzétek összefüggő beszámolóvá!
7. A verselés melyik fajtáját jellemzik a következő kifejezések?
 a szó első szótagja hangsúlyos,
 alapegysége az ütem,
 kötött szótagszám. _____

AZ IDŐMÉRTÉKES VERSELÉS

Kölcsey Ferenc *Huszt* című epigrammája sorképzésének ritmikai elvét a hosszú és a rövid szótagok szabályos váltakozása adja.

a) Rövid a szótag:

- ha a szótagban rövid a magánhangzó;
- ha a rövid magánhangzót csak egy mássalhangzó követi.

A rövid szótag jele: U

b) Hosszú a szótag:

- ha a szótagban hosszú a magánhangzó;
- ha a rövid magánhangzót kettőzött vagy két mássalhangzó követi.

A hosszú szótag jele: —

Jelöljétek a szótagok időtartamát!

Bús dűledékeiden Husztnak romvára, megállék ...

— U U

Az a) és b) jelű szabály kiegészítéséhez olvassátok el a következőket is!

c) A névelők a versben rövid és hosszú szótagok is lehetnek, például:

Csend vala, felleg alól szállt fel az éjjeli hold.

— U U —

Szél kele most, mint sír szele kél; s a csarnok elontott ...

— UU —

d) Ha a sor utolsó szótagjában rövid a magánhangzó, akkor a szótag rövid. Ha azonban a rövid magánhangzót követő egy mássalhangzó után olvasható sor élén is mássalhangzó áll, akkor a verssor végén levő szótag rövid és hosszú egy időben. Jele: U

Gyakoroljátok a rövid és a hosszú szótagok jelölését!

a) Itt nyugsunk. Vándor, vidd hírül a spártaiaknak:

Megcselekedtük, amit megkövetelt a haza.

b) Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,

S most Pannónia is ontja a szép dalokat.

Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,

Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!

(Janus Pannonius: *Pannonia dicsérete*
fordította: Bercei Anzelm Károly)

c) Az időbeli mértéken alapuló vers lüktetését a rövid és a hosszú szótagok szabályos váltakozása teremti meg. Találó az elnevezése is: IDŐMÉRTÉKES VERSELÉS. Az ütemeit *versláb*oknak nevezzük.

Költészetünk legfontosabb verslábaihoz írjatok újabb példákat!

— emelkedő: *jambus* (szökő), _____

anapestus (lebegő), _____

— ereszkedő: *trocheus* (lejtő), _____

daktilus (lengeti), _____

— közömbösek: *spondeus* (lépő), _____

pirrichius (pici), _____

Összefoglalás:

Rendezzék az időmértékes verselésről szerzett ismereteiket!

1. elnevezése,

3. kivételek a szabály alól,

2. a szótagok jellemzése,

4. üteme, ütemfajták.

Gyakorlatok — feladatok:

1. Igazoljátok, hogy időmértékes verselésű a *Himnusz*!

2. Milyen verselésű óda a *Szózat*?

3. Hasonlítsátok össze Kölcsey Ferenc: *Himnusz* és Vörösmarty Mihály: *Szózat* című ódáját a verselés szempontjából!
4. Tanulmányozzátok a költők hivatásáról szóló óda (Petőfi Sándor: *A XIX. század költői*) verselését!
5. Olvassátok fel az *Egy gondolat bánt engemet*... kezdetű Petőfi-verset, úgy, hogy érzékeltessétek a versritmust!
6. Vajon a műalkotás ritmusa is beavatja az olvasót a költő érzelmeibe?
7. Válaszoljatok a legolvasottabb Petőfi-vers: a *Szeptember végén* című tanulmányozásával a kérdésre!
8. Arany János: *A walesi bárdok* című balladáját vizsgáljátok meg a versritmus szempontjából is!
9. Olvassátok fel *A grófi szérűn* című Ady-verset időmértékes ritmusban!
10. Figyeljétek meg Ady Endre: *A föl-földobott kő* című költeményének ritmusát!
11. Tanulmányozzátok a közösen feldolgozott Ady-művek verselését! Megfigyeléseitekről összefüggő feleletben számoljatok be!
12. Vizsgáljátok meg Juhász Gyula „*Tiszai csönd*”-jének verselését! Állításotokat bizonyítsátok!
13. Ritmizáljátok Babits Mihály: *Itália* című versét! Érzékeltessétek felolvasással is a vers zenéjét!
14. Milyen verselésű Kosztolányi Dezső: „*Kip-kop, köveznek*” kezdetű költeménye? Bizonyítsátok be!
15. Tanulmányozzátok a *Kőrúti bajnal* című Tóth Árpád-vers ritmusát! Megfigyeléseitekről számoljatok be!
16. A „nyugatos” költők közösen feldolgozott műveit
  - a) tekintésétek át verselésük alapján;
  - b) vizsgáljátok meg a szótagok időtartam-váltakozása szerint!
  - c) olvassátok hangosan, de kerüljétek a gépies ritmizálást!
17. Melyik verselésre ismertek az alábbiakban?

A hosszú és a rövid szótagok,
szabályosan váltakoznak;
az alapegység a versláb.

A SZIMULTÁN VERS

- a) Nyelvünk nemcsak az ütemhangsúlyos, hanem az időmértékes verselésre is alkalmas.
- b) Az olyan verseket, amelyekben az ütemhangsúlyos és időmértékes vers ritmusa egyszerre érvényesül: *szimultán vers*nek nevezzük.
- c) A szimultán verselés klasszikus mestere a magyar költészetben Ady Endre volt.

Gyakorlatok — feladatok:

1. Olvassátok el, majd fel *A grófi szérűn* című költeményt
  - a) ütemhangsúlyos ritmusban;
  - b) időmértékes ritmusban;
  - c) majd érvényesítsétek a szimultán ritmust, azaz egyik társatok az ütemhangsúlyos ritmust, másik társatok pedig az időmértékes ritmust érzékeltesse!
2. Idézzétek fel Csokonai Vitéz Mihály *Tartózkodó kérelem* című versét! Olvasás, illetve felmondás közben érzitek a kettős ritmust?
3. Talán még ma is szívesen mondogatjátok Weöres Sándor műveit, közöttük az „Arany ágon ül a sármány...” kezdetűt.
 Vitassátok meg, miért muzsikál ez a vers!

A SZABAD VERS

Ismerkedjétek meg Szerdahelyi István verskutató gondolataival!

- a) „A versforma... a költészet egyik lehetséges sűrítő eszköze csupán, s költemények lehetnek olyan szövegek is, amelyeknek nincsen verses formájuk, de képek, stílusuk stb. révén elérik a költői tömörség fokát. Ha ezeket versszerűen különálló sorokba írják, *szabad versek*nek nevezzük őket...”
- b) „A szabad vers voltaképpen nem vers..., de költemény.”
- c) „Hangritmus tekintetében nem különbözik a szabad verse a költői prózától, csak éppen verszerű sortördéssel írott.”
- d) „A szabad vers többnyire lírai...”

Gyakorlatok — feladatok:

1. Tekintsétek át az idézett megállapításokat! Emeljétek ki a kulcsfogalmakat!

---

2. Olvassátok el Babits Mihály *Dal, prózában* című művét, és válaszoljatok!

a) Miért *dal* a költemény műfaja?

b) Valóban *próza* a mű formája?

3. Vessétek egybe Babits Mihály alkotását és Szerdahelyi István megállapításait! Miért szabadvers a Babits-mű?

Az 5. és a 7. osztályosok irodalmi tanulmányaihoz írt munkáltató füzeteimből fentebb bemutatott, verstannal kapcsolatos témakörei elsősorban ezekkel a fogalmakkal foglalkoztak: *rím, ritmus*, (ütem-) *hangsúlyos verselés, időmértékes verselés, gondolatritmus, szabadvers*. E verstani ismeretek kifejtéséhez is, továbbá a szimultánversről, a szabadversről, az alapvető ritmustényezőkről, a gondolatrimusról és a refrénről szóló fejezetek elkészítéséhez is rendkívül sok segítséget adott *Szepes Erika—Szerdahelyi István: Verstan* című gondosan megírt, a korszerű versszemlélethez nélkülözhetetlen alapokat nyújtó monográfiája.
